

JERZY PIOTR GWIZDAŁA

INSTRUMENTY OGRANICZANIA
RYZYKA W INSTYTUCJACH
FINANSOWYCH

WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU GDAŃSKIEGO

INSTRUMENTY
OGRANICZANIA RYZYKA
W INSTYTUCJACH FINANSOWYCH

JERZY PIOTR GWIZDAŁA

INSTRUMENTY
OGRANICZANIA RYZYKA
W INSTYTUCJACH FINANSOWYCH

WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU GDAŃSKIEGO

GDAŃSK 2018

Wszystkie zamieszczone w niniejszej książce artykuły były recenzowane zgodnie z zasadami przyjętymi dla czasopism naukowych (*double blind review*) i monografii, w których się pierwotnie ukazały

Proofreading
David Malcolm
Sean Moran

Redaktor Wydawnictwa
Joanna Kamień

Projekt okładki i stron tytułowych
Karolina Zarychta

Zdjęcie na okładce
Luca Colapinto

Skład i łamanie
Michał Janczewski

Publikacja sfinansowana z funduszu
Prorektora ds. Nauki i Współpracy z Zagranicą
Uniwersytetu Gdańskiego

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2018

ISBN 978-83-7865-674-6

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel./fax 58 523 11 37, tel. 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
www.wyd.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: www.kiw.ug.edu.pl

SPIS TREŚCI

Przedmowa | 7

Nota edytorska | 11

Wpływ globalnego kryzysu finansowego
na zarządzanie ryzykiem kredytowym w banku | 13

The influence of systemic liquidity risk on Polish economic stability | 33

Risk asymmetries in Open Science concept:
university technology transfer perspective (*współautor: Karol Śledzik*) | 45

Rola sterowania ryzykiem kredytowym
w zarządzaniu portfelami kredytowymi w polskim sektorze bankowym | 57

Instrumenty pochodne w ograniczaniu ryzyka stopy procentowej
w bankach komercyjnych | 69

Miara rentowności kapitału skorygowanego o ryzyko
w zarządzaniu ryzykiem kredytowym w banku | 81

Metoda szacowania VaR w zarządzaniu ryzykiem banku | 101

Rynek kredytowych instrumentów pochodnych – prognozy rozwoju | 113

Kapitał ekonomiczny w ograniczaniu ryzyka kredytowego banku | 123

Intellectual capital towards credit risk management – dilemmas | 137

The role of information in bank's credit risk management | 155

Risk in local government investment activities in Poland
financed by EU structural funds | 167

Efektywne zarządzanie ryzykiem kredytowym w banku
w warunkach globalnego kryzysu finansowego | 183

Rola audytu i kontroli wewnętrznej
w ograniczaniu ryzyka przedsiębiorstwa | 205

Literatura | 221

Spis źródeł | 237

PRZEDMOWA

Zarządzanie ryzykiem jest zagadnieniem o zasięgu globalnym, ważnym zarówno w polskiej gospodarce przechodzącej intensywne zmiany strukturalne, jak i w wysoko rozwiniętych gospodarkach światowych. Polskie prawo bankowe zwraca uwagę na konieczność przyjęcia odpowiedniej metody zarządzania ryzykiem, nie wskazując na konkretną metodologię. Pozostawia to swobodę wyboru poszczególnym instytucjom i zarządzającym ryzykiem.

Problematyka ryzyka podjęta w mojej pracy badawczej nie jest przypadkowa. Długoletnie doświadczenia zawodowe, praca w sektorze bankowym i ubezpieczeniowym przesądziły o zainteresowaniu problematyką ryzyka, a w szczególności metodami jego ograniczania i dywersyfikacji. Złożoność zagadnienia funkcjonowania instytucji finansowych w warunkach ryzyka skłoniła mnie do skonstruowania hipotez i celów mojej pracy w trzech przenikających się płaszczyznach: teoretycznej, empirycznej i metodologicznej.

Głównym motywem rozpoczęcia przeze mnie badań w zakresie roli ryzyka w przedsiębiorstwach (gospodarce) był wzrost znaczenia procesu ograniczania ryzyka w bieżącej działalności instytucji finansowych na świecie w okresie pojawiających się globalnych kryzysów finansowych. Rosnące znaczenie ryzyka w działalności sektora finansowego w gospodarce sprawiło, że pojawiła się potrzeba kompleksowych badań teoretyczno-poznawczych i empirycznych w zakresie sposobów ograniczenia i dywersyfikacji ryzyka w polskich instytucjach. Badania te powinny służyć poszukiwaniu nowych metod i koncepcji, które można by zastosować w zarządzaniu ryzykiem w praktyce.

Głównym celem artykułów zamieszczonych w monografii *Instrumenty ograniczania ryzyka w instytucjach finansowych* jest określenie warunków i perspektyw rozwoju działalności instytucji w gospodarce w aspekcie ryzyka, w szczególności sposobów jego ograniczania, a także sformułowanie rekomendacji w zakresie zarządzania ryzykiem.

Osiągnięcie celu głównego wymagało realizacji następujących celów szczegółowych:

- przedstawienia istoty działalności instytucji finansowych w gospodarce,
- identyfikacji i przedstawienia etapów procesu kredytowego w bankach i kredytobiorców,
- usystematyzowania wiedzy w zakresie rodzajów ryzyka (w tym kredytowego), przyczyn występowania ryzyka oraz jego znaczenia w funkcjonowaniu tych uczestników w procesie kredytowym,
- przedstawienia roli analizy w szacowaniu ryzyka,
- określenia koncepcji organizacji procesów dywersyfikacji ryzyka,
- przedstawienia wybranych modeli i metod pomiaru ryzyka,
- określenia metod i instrumentów ograniczania ryzyka,
- omówienia roli nadzoru bankowego w ograniczaniu ryzyka,
- przedstawienia roli kapitału w optymalizacji ryzyka,
- sformułowania wniosków i rekomendacji w zakresie koniecznych zmian dotyczących procesu ograniczania i dywersyfikacji ryzyka (w tym kredytowego) w celu efektywnego zarządzania bankiem.

Zastosowane metody badawcze uwzględniają główny cel badań, a także zakres przedmiotowy i podmiotowy przedstawionych w pracy artykułów. Dokonując ich wyboru, starałem się, aby pozwoliły one na weryfikację przyjętych celów. Podstawowymi metodami analizy i formułowania wniosków były dedukcja, indukcja oraz w niektórych przypadkach analogia.

Wyznaczone cele zdeterminowały układ treści książki, którą można podzielić ze względu na zakres badania na dwa zasadnicze obszary. Pierwszy obszar badań jest ukierunkowany na rozpoznanie specyfiki funkcjonowania instytucji finansowych w warunkach gospodarki rynkowej, ze szczególnym uwzględnieniem aspektów prawnych, ekonomicznych i organizacyjnych mających wpływ na dywersyfikację ryzyka. Istotne było określenie celów polityki kredytowej i zadań banków odnośnie do organizacji procesu kredytowego. W tym celu przedstawiłem model procesu kredytowego banku, który w szczególności zajmuje się kredytowaniem klientów korporacyjnych oraz z sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Podjąłem próbę implementacji do polskiego sektora bankowego rozwiązań, które są stosowane w bankach zagranicznych, a mają na celu lepsze zarządzanie ryzykiem kredytowym. Przeprowadziłem badania w zakresie:

- identyfikacji potrzeb kredytowych klientów poprzez zastosowanie segmentacji klientów,

- ograniczania ryzyka kredytowego w kontekście zaleceń i dyrektyw Nowej Umowy Kapitałowej (Basel II),
- wpływu zintegrowanego zarządzania ryzykiem na wynik finansowy banku,
- rozpoznania kluczowych metod pomiaru ryzyka i możliwości ich zastosowania w polskich bankach komercyjnych.

Drugi obszar badań sprowadził się do próby oceny roli zasobów informacyjnych, analizy i audytu w ograniczeniu oraz dywersyfikacji ryzyka. Podałem ocenie znaczenie kapitału ekonomicznego i intelektualnego w optymalizacji ryzyka w grupie bankowej. Ponadto w tym obszarze badań podjąłem próbę oceny znaczenia metody szacowania VaR i miary rentowności kapitału skorygowanego o ryzyko w zarządzaniu ryzykiem. W konsekwencji przeprowadzonych badań przedstawiłem obszary i instrumenty sterowania ryzykiem kredytowym oraz źródła i możliwości finansowania ryzyka w przedsiębiorstwach.

Zaprezentowany w monografii system ograniczenia ryzyka w instytucjach funkcjonujących na polskim rynku finansowym spełnia następujące założenia:

- umożliwia identyfikację, mierzenie i monitorowanie ryzyka w sposób uwzględniający nie tylko dotychczasowe doświadczenia, ale również zagrożenia, które w przyszłości mogą spowodować wystąpienie strat;
- stwarza zachęty skłaniające poszczególne instytucje finansowe działające w gospodarce do optymalizacji ryzyka;
- jest zgodny z obowiązującymi regulacjami i dobrymi praktykami (m.in. z Nową Umową Kapitałową i dyrektywami europejskimi w zakresie adekwatności kapitałowej oraz regulacjami i rekomendacjami krajowych organów nadzoru).

Artykuły zamieszczone w monografii łączą w sobie zagadnienia związane z działalnością kredytową banku świadczoną na rzecz klientów detalicznych i korporacyjnych oraz z procesami zarządzania ryzykiem. Zarządzanie ryzykiem ma dzisiaj szczególne znaczenie dla przedsiębiorstw w Polsce i na świecie w związku z rosnącą niepewnością i nieprzewidywalnością przyszłych wydarzeń gospodarczych. Obserwacja współczesnej gospodarki wykazała powstanie nowych jakościowo zachowań, polegających na wprowadzeniu korzystnych zmian w sferze ograniczania ryzyka.

W sensie poznawczym przeprowadzone badania zarówno w części teoretycznej, jak i praktycznej w zakresie zarządzania ryzykiem pozwoliły na usystematyzowanie, uściślenie i wzbogacenie dotychczasowego stanu wiedzy na temat efektywnego zarządzania ryzykiem oraz metod jego pomiaru,

identyfikacji, sterowania, oceny i ograniczenia. Na podstawie analizy funkcjonujących rozwiązań dotyczących ograniczania ryzyka zaproponowałem nowe podejście i rozwiązania dotyczące m.in. roli kapitału intelektualnego i ekonomicznego w zarządzaniu ryzykiem oraz roli audytu wewnętrznego w funkcjonowaniu i zarządzaniu. Koncepcje te są efektem podjęcia przeze mnie próby innego spojrzenia na ryzyko i jego wpływ na kondycję finansową instytucji finansowych.

NOTA EDYTORSKA

Wszystkie zamieszczone w niniejszej książce artykuły były publikowane w recenzowanych punktowanych czasopismach naukowych, w których obowiązuje procedura *double blind review*, oraz w monografiach naukowych. Artykuły tu zebrane nie są jednak prostym przedrukiem. Na potrzeby niniejszej publikacji wszystkie teksty zostały bowiem poddane ponownej redakcji zarówno pod względem językowym, jak i formalnym, co wiązało się z koniecznością ujednolicenia stosowanych skrótów i terminów, stylu przypisów czy struktury artykułów. Większość z nich w pierwodruku zawierała streszczenia w języku angielskim, do pozostałych streszczenia zostały dodane na potrzeby niniejszego wydania.

Należy jednak zaznaczyć, że ingerencje redakcyjne w żadnym stopniu nie naruszyły warstwy merytorycznej niniejszych tekstów ani nie wiązały się z ich aktualizacją na żadnym poziomie, nie wprowadzono też do nich żadnych dodatkowych treści ani dopisków. Do całości książki sporządzono jeden wykaz cytowanej literatury.

W przypadku tekstu, który powstał we współautorstwie, imię i nazwisko współautora podano w przypisie zaraz po tytule artykułu. Natomiast informacje bibliograficzne dotyczące pierwodruku zamieszczono w osobnym wykazie na końcu książki.

WPŁYW GLOBALNEGO KRYZYSU FINANSOWEGO NA ZARZĄDZANIE RYZYKIEM KREDYTOWYM W BANKU

Streszczenie

Głównym celem artykułu jest przedstawienie roli ryzyka w działalności banku komercyjnego ze szczególnym uwzględnieniem globalnego kryzysu finansowego. W części wstępnej przedstawiono genezę kryzysów gospodarczych, zwłaszcza współczesnego kryzysu z lat 2007–2010, który miał swój początek w Stanach Zjednoczonych na rynku kredytów hipotecznych subprime. Sięgające 1831 r. rozważania pozwalają zrozumieć przyczyny wystąpienia tego kryzysu. Następnie poddano analizie wpływ globalnego kryzysu finansowego na skalę działalności kredytowej banków w Polsce, przedstawiając strukturę podmiotową portfela kredytowego, ze szczególnym uwzględnieniem struktury kredytów dla gospodarstw domowych oraz przedsiębiorstw. W drugiej części artykułu omówiono proces zarządzania ryzykiem kredytowym, zwracając uwagę na kluczową rolę polityki kredytowej banku, a także określono warunki i perspektywy rozwoju działalności kredytowej banku komercyjnego. Przedstawiono też kryteria prawidłowej gospodarki kredytowej, wskazując jako optymalne rozwiązanie opracowanie tzw. podręcznika kredytowego.

Słowa kluczowe: gospodarka globalna, kryzys finansowy, zarządzanie ryzykiem, ryzyko kredytowe

WPROWADZENIE

Zarządzanie ryzykiem kredytowym pozostaje wciąż aktualnym problemem zaprzęającym uwagę teoretyków i praktyków bankowości. Obszerna literatura z zakresu ryzyka kredytowego oraz obecność jego praktycznych aspektów w aktach prawnych zdaje się potwierdzać, że stanowi ono realne zagrożenie dla funkcjonowania banków. Spośród wielu czynności bankowych to właśnie kredytowanie tworzy siłę napędową mechanizmu funkcjonowania banku, generując jednocześnie największy ładunek ryzyka.

Działalność kredytowa banku jest obarczona ryzykiem niepowodzenia, którego nie można uniknąć, gdyż w momencie podejmowania decyzji dostęp do bieżących i rzetelnych informacji jest często ograniczony. Co więcej, rozbieżności lub błędy w interpretacji mogą utrudniać podjęcie właściwych decyzji. Istotnym elementem ryzyka są także niekorzystne zmiany otoczenia gospodarczego, na które bank nie ma wpływu. Dlatego działalność kredytowa powinna być regularnie kontrolowana, przede wszystkim pod kątem dokładnej analizy ryzyka i systemu jego monitorowania. Zarządzanie ryzykiem kredytowym w banku komercyjnym powinno opierać się na wdrożeniu skutecznego zintegrowanego systemu, obejmującego wszystkie aspekty związane z kontrolą i oceną, które pozwolą na lepsze i dokładniejsze prognozowanie zagrożeń.

Głównym celem artykułu jest przedstawienie roli ryzyka w działalności banku komercyjnego ze szczególnym uwzględnieniem globalnego kryzysu finansowego. Ponadto omówiono proces zarządzania ryzykiem kredytowym oraz określono warunki i perspektywy rozwoju działalności kredytowej banku komercyjnego.

WPŁYW KRYZYSU NA STRUKTURĘ I JAKOŚĆ PORTFELA KREDYTOWEGO BANKU KOMERCYJNEGO

Kryzys finansowy to zjawisko, które jest nieodłącznym elementem gospodarki. W ujęciu historycznym, według Międzynarodowego Funduszu Walutowego w okresie ostatnich 30 lat odnotowano 124 poważne kryzysy finansowe, co daje średnio prawie 5 kryzysów rocznie. Oznacza to, że w ciągu 30 lat średnio co 10 tygodni gdzieś na świecie wybuchał poważny kryzys finansowy, który miał istotny wpływ na rodzimą gospodarkę (Czarnecki 2011, s. 35).

Współczesny kryzys gospodarczy, do którego doszło w latach 2007–2010, był jednym z największych, jakie dotknęły większość krajów na świecie, szczególnie wysoko rozwiniętych. Miał on swój początek w Stanach Zjednoczonych na rynku kredytów hipotecznych subprime. Aby zrozumieć przyczyny jego powstania, należy przenieść rozważania do 1831 r. To właśnie wtedy w Stanach Zjednoczonych zaczęły działać kasy oszczędnościowo-kredytowe i jeszcze w tym samym roku został udzielony pierwszy kredyt mieszkaniowy (Przygoda 2009, s. 154). Działalność kas cieszyła się dużą popularnością, jednak na początku lat 30. ubiegłego wieku wielki kryzys zniszczył rynek mieszkaniowy i doprowadził do upadku wielu instytucji tego typu.

W celu wspierania mieszkalnictwa rząd federalny USA powołał Federalny System Bankowy Kredytów Mieszkaniowych (*Federal Home Loan System*), w ramach którego funkcjonowanie rozpoczęło 12 regionalnych Federalnych Banków Kredytów Mieszkaniowych. Zapewniały one finansowanie hipoteczne kasom oszczędnościowym w całym kraju.

Po zakończeniu II wojny światowej koniunktura odwróciła się, a wśród obywateli USA zaczęło wzrastać zapotrzebowanie na zakup własnego domu. W miarę upływu czasu regulacje dotyczące nadzoru nad kasami ulegały kolejnym zmianom, co w rezultacie doprowadziło do zniesienia kontroli nad tymi instytucjami. Pozbawione odpowiedniego nadzoru kasy zaczęły udzielać kredytu osobom o niskich dochodach, a zwiększone ryzyko rekompensowały sobie wysokim oprocentowaniem. Wysoki i wciąż rosnący popyt na nieruchomości, wynikający z łatwości uzyskania kredytu mieszkaniowego (nawet przez osoby niemające stałego dochodu), dodatkowo wpływał na wzrost cen nieruchomości. Zachętą do zaciągania kredytów były także niskie stopy procentowe, które zostały obniżone z 6,5% w połowie 2000 r. do poziomu 1% w połowie 2003 r. (Bednarczyk, Bukowski, Misala, red., 2009, s. 33–34).

Jednocześnie zaciągane przez Amerykanów kredyty subprime, z uwagi na wysokie ryzyko z nimi związane, same stawały się towarem na rynku finansowym. Banki udzielające kredytów subprime sprzedawały je bankom inwestycyjnym w celu podniesienia jakości swojego portfela i pozyskania środków na dalszą akcję kredytową. W bankach inwestycyjnych kredyty subprime grupowano w paczki z innymi, dobrymi kredytami i sekurytyzowano je, emitując papiery wartościowe (MBS – *mortgage-backed securities* oraz CDO – *collateralized debt obligations*). Sekurytyzacją zostały objęte także inne rodzaje kredytów, tj. na zakup samochodów i pozostałych dóbr, które były zaciągane w ramach kart kredytowych, tworząc szerszą klasę papierów wartościowych zabezpieczonych aktywami kredytowymi (ABS – *asset-backed securities*). Ubezpieczenie wykupione przez banki dla części walorów oraz korzystne ratingi wystawione przez agencje ratingowe na tej podstawie zwiększały atrakcyjność i pewność inwestycji.

Bańka spekulacyjna na amerykańskim rynku nieruchomości tworzyła się od połowy lat 90. do 2006 r. W latach 2006–2007 jednocześnie wzrosły stopy procentowe i zmalała wartość nieruchomości, co doprowadziło do sytuacji, w której wielu kredytobiorców nie było w stanie dłużej spłacać swoich kredytów, banki miały coraz gorszy portfel kredytowy, coraz niższe wpływy z rat kredytowych i coraz mniejsze możliwości udzielania nowych

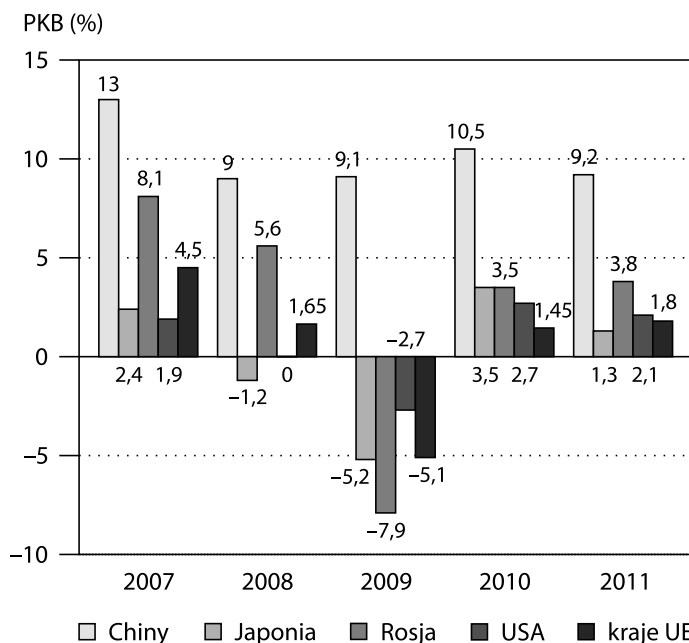
kredytów. W efekcie popyt na nieruchomości oraz ich ceny zaczęły spadać, co jednak nie spowodowało wstrzymania akcji kredytowej i dalszej sprzedaży kredytów w celu ich sekurytyzacji. Ponieważ coraz więcej osób nie spłacało swoich zobowiązań, banki przystępowały do realizowania zabezpieczenia w postaci hipotek na nieruchomościach. Kolejni kredytobiorcy przestawali spłacać kredyty subprime, a liczba niewypłacalnych klientów nadal rosła. Kłopoty kredytobiorców uniemożliwiające im spłatę zaciągniętych wcześniej kredytów były wynikiem spowolnienia gospodarki amerykańskiej, które pociągało za sobą wzrost bezrobocia. Te czynniki wywołały spadek cen rynkowych papierów wartościowych (MBS), co z kolei wymusiło na bankach inwestycyjnych ich przecenę według bieżącej wartości rynkowej.

Dla instytucji działających na rynku finansowym zaczęły się poważne problemy. Niemożliwe do wyegzekwowania zobowiązania, wzrost kosztów pozyskania kapitału oraz praktycznie całkowite zaprzestanie akcji kredytowej spowodowały w wielu bankach ogromne straty, które niejednokrotnie przyczyniły się do ich upadłości (15 września 2008 r. swoją upadłość ogłosił jeden z największych banków inwestycyjnych – Lehman Brothers).

Kryzys, który rozpoczął się w Stanach Zjednoczonych, rozprzestrzenił się na całą gospodarkę światową, dotknął wysoko rozwiniętych gospodarek krajów europejskich oraz gospodarek krajów wschodzących, tj. Japonii czy Chin (rys. 1). Stał się przykładem tego, że w dobie globalizacji kryzysy będą rozprzestrzeniały się szybciej oraz dotkną coraz więcej państw (Adamczyk 2012, s. 22).

Analizując rysunek 1, można zauważyć, że w latach 2008–2009 większość państw odnotowała spadek PKB. Ta sytuacja doskonale obrazuje, jak silne są powiązania między rynkami. Okazuje się, że z kryzysem mamy do czynienia nie tylko w Stanach Zjednoczonych, ale jego skutki są odczuwalne – w większym lub mniejszym stopniu – na całym świecie. W latach 2010–2011 globalne osłabienie gospodarki przeszło stopniowo w etap stabilizacji. Rok 2010 był okresem szybkiej odbudowy produkcji i handlu międzynarodowego, a także zatrudnienia i inwestycji. Natomiast rok 2011 przyniósł spowolnienie ożywienia, a nawet – w niektórych krajach, w tym strefy euro, pojawiły się tendencje stagnacyjne i zagrożenie ponowną recesją.

Globalny kryzys ujawnił skalę i tempo zachodzących od dłuższego czasu zmian ekonomicznych w świecie oraz rosnącą rolę polityczną nowych potęg gospodarczych, w tym głównie Chin.

Rysunek 1. PKB w wybranych krajach świata w latach 2007–2011 (w skali roku)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Ministerstwo Gospodarki 2011.

Bezpośrednie skutki kryzysu finansowego odczuwalne na rynkach rozwiniętych w Polsce miały raczej ograniczony zasięg działania. Wynika to nie tylko z daleko idącego nadzoru nad rynkiem, ale również niskiego stopnia rozwoju usług finansowych.

W celu zobrazowania wpływu globalnego kryzysu finansowego na skalę działalności kredytowej banków oraz uzyskania praktycznego aspektu omawianych zagadnień przedstawiono strukturę podmiotową portfela kredytowego (tabela 1), ze szczególnym uwzględnieniem struktury kredytów dla gospodarstw domowych (tabela 2) oraz przedsiębiorstw (tabela 3).

W polskim sektorze bankowym zauważalne jest ograniczone tempo wzrostu akcji kredytowej. Analizując tabelę 1, można dostrzec, że w latach 2011–2013 odnotowano stosunkowo niski przyrost akcji kredytowej. Głównymi obszarami wzrostu były kredyty dla gospodarstw domowych oraz sektora finansowego, podczas gdy wzrost kredytów dla przedsiębiorstw oraz sektora budżetowego uległ wyraźnej stagnacji. W rezultacie przyrost portfela kredytowego w 2013 r. wyniósł 37,5 mld zł i był znacząco niższy niż w latach 2009–2012, kiedy to wahał się w granicach 50–90 mld zł.

Tabela 1. Struktura podmiotowa portfela kredytowego w Polsce

	Wartość bilansowa brutto (mld zł)			Zmiana nominalna w 2013 r.
	2011	2012	2013	
Kredyty ogółem	911,3	935,2	972,7	37,5
1. Sektor finansowy	25,8	32,8	41,3	8,6
2. Sektor niefinansowy	800,7	810,4	838,7	28,3
gospodarstwa domowe	532,0	533,2	555,5	22,3
przedsiębiorstwa	264,5	272,2	278,0	5,7
instytucje niekomercyjne	4,2	4,9	5,3	0,4
3. Sektor budżetowy	84,8	92,0	92,7	0,6
Kredyty wg waluty:				
złote	604,5	659,1	697,5	38,4
waluty	306,8	276,1	275,2	-0,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Kotowicz (oprac.) 2014.

Istotnych przyczyn ograniczonego przyrostu akcji kredytowej należy upatrywać w niekorzystnych uwarunkowaniach zewnętrznych, które pomimo stopniowej poprawy nadal wywierają negatywny wpływ na postawy konsumentów i drobnych przedsiębiorców. Osłabienie tempa wzrostu gospodarki w połączeniu z doświadczeniami ostatnich lat doprowadziło do ograniczenia popytu na kredyt ze strony części podmiotów oraz jego bardziej selektywnej podaży ze strony banków. Dodatkowo korzystna sytuacja finansowa części przedsiębiorstw pozwoliła im na finansowanie rozwoju w oparciu o fundusze własne lub też na wykorzystanie alternatywnych źródeł finansowania.

W skali całego 2013 r. wartość portfela kredytów dla gospodarstw domowych zwiększyła się o 22,3 mld zł, co oznacza, że przyrost stanu akcji kredytowej był wyższy niż ten odnotowany w 2012 r. Stan akcji kredytowej zwiększył się we wszystkich obszarach, przy czym szczególną uwagę zwraca pierwszy od 2 lat wzrost stanu kredytów konsumpcyjnych, których wartość w 2013 r. wzrosła o 3,2 mld zł. Najbardziej zwiększył się stan zadłużenia z tytułu pozostałych kredytów (o 3,2 mld zł), obejmujący kredyty w rachunku bieżącym oraz inne kredyty spłacane jednorazowo, a w mniejszym stopniu stan kredytów ratalnych (o 1,2 mld zł). Jednocześnie zaobserwowano dalsze zmniejszenie stanu zadłużenia z tytułu kart płatniczych oraz kredytów samochodowych.

Tabela 2. Struktura kredytów dla gospodarstw domowych w Polsce

	Wartość bilansowa brutto (mld zł)			Zmiana nominalna w 2013 r.
	2011	2012	2013	
Kredyty ogółem	532,0	533,2	555,5	22,3
1. Kredyty mieszkaniowe	319,0	321,8	336,3	14,5
złotowe	121,2	143,5	167,4	24,0
walutowe	197,8	178,3	168,8	-9,5
2. Konsumpcyjne	800,7	810,4	838,7	28,3
karty kredytowe	13,5	12,6	12,2	-0,4
samochodowe	6,8	5,7	4,8	-0,8
ratalne	45,9	48,9	50,1	1,2
pozostałe	64,1	56,2	59,5	3,2
3. Pozostałe	82,7	88,1	92,6	4,6
operacyjne	27,1	31,0	34,5	3,5
inwestycyjne	28,8	28,8	30,4	1,5
nieruchomości	8,8	9,6	10,1	0,6
pozostałe należności	18,0	18,7	17,6	-1,1
Kredyty wg waluty:				
złote	317,5	341,4	374,4	33,0
waluty	214,5	191,9	181,1	-10,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Kotowicz (oprac.) 2014.

Po obserwowanym w końcu 2012 r. silnym zmniejszeniu przyrostu kredytów mieszkaniowych w 2013 r. doszło do jego przyspieszenia. W rezultacie w 2013 r. wartość portfela kredytów mieszkaniowych zwiększyła się o 14,5 mld zł, choć był to przyrost najniższy na przestrzeni kilku ostatnich lat.

Przyczyn odnotowanego w ostatnich latach osłabienia tempa wzrostu kredytów mieszkaniowych należy upatrywać pośród wielu czynników. Pogorszenie perspektyw wzrostu gospodarczego poskutkowało wzrostem obaw części gospodarstw domowych o ich przyszłą sytuację dochodową, co nie sprzyjało podejmowaniu długoterminowych zobowiązań, jak również wywołało zaostrzenie polityki kredytowej niektórych banków. Silną barierę stanowiła też niekorzystna relacja przeciętnych cen mieszkań do przeciętnych wynagrodzeń gospodarstw domowych. Części konsumentów po prostu nie było stać na zaciągnięcie kredytu mieszkaniowego bądź też jego zaciągnięcie wiązało się z dużym ryzykiem, prowadziło do obniżenia bieżącej konsumpcji oraz ograniczenia tworzenia oszczędności. Z kolei zwiększenie akcji kredytowej, do jakiego doszło w 2013 r., należy wiązać z silną redukcją stóp procentowych NBP, stabilizacją cen na rynku

nieruchomości, stopniową poprawą koniunktury gospodarczej oraz nowelizacją Rekomendacji S Komisji Nadzoru Finansowego.

Pozostałe kredyty dla gospodarstw domowych – podobnie jak w latach ubiegłych – cechował stabilny przyrost. W rezultacie w skali całego roku ich wartość zwiększyła się o 4,6 mld zł.

Obserwowane silne spowolnienie tempa wzrostu gospodarczego przełożyło się na niską dynamikę przyrostu kredytów dla sektora przedsiębiorstw. W konsekwencji w skali całego 2013 r. wartość kredytów dla sektora przedsiębiorstw zwiększyła się jedynie o 5,7 mld zł. Przyrost zadłużenia nastąpił głównie w obszarze kredytów dla dużych przedsiębiorstw, podczas gdy zadłużenie w sektorze MŚP wykazywało tendencje marginalnego spadku.

Tabela 3. Struktura kredytów dla przedsiębiorstw w Polsce

	Wartość bilansowa brutto (mld zł)			Zmiana nominalna w 2013 r.
	2011	2012	2013	
Kredyty ogółem	159,0	164,8	163,9	-0,9
1. MŚP	319,0	321,8	336,3	14,5
operacyjne	57,5	62,3	59,0	-3,3
inwestycyjne	47,5	47,2	50,5	3,3
nieruchomości	39,9	42,0	40,8	-1,2
pozostałe należności	14,2	13,3	13,6	0,3
2. Duże przedsiębiorstwa	105,5	107,4	114,0	6,6
operacyjne	47,9	47,1	50,3	3,2
inwestycyjne	36,5	34,4	36,5	2,0
nieruchomości	8,4	9,2	8,8	-0,4
pozostałe należności	12,7	16,7	18,5	1,8
Kredyty wg waluty:				
złote	192,9	208,8	207,9	-0,9
waluty	71,6	63,5	70,1	6,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Kotowicz (oprac.) 2014.

W kontekście ograniczonej w ostatnich latach dynamiki wzrostu akcji kredytowej dla sektora przedsiębiorstw należy zauważyć, że systematyczny rozwój gospodarki i rynku finansowego prowadzi także do rozwoju alternatywnych form finansowania przedsiębiorstw, np. emisji papierów dłużnych, emisji akcji, leasingu czy faktoringu. Otwartość polskiej gospodarki oraz powiązania przedsiębiorstw z międzynarodowymi rynkami finansowymi

Jerzy Piotr Gwizdała – doktor habilitowany nauk ekonomicznych, profesor Uniwersytetu Gdańskiego, kierownik Katedry Bankowości i Finansów Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego, specjalista w dziedzinie finansów, ryzyka finansowego oraz zarządzania; autor i współautor kilkunastu publikacji z zakresu finansów i bankowości, w tym monografii *Ryzyko kredytowe w działalności banku komercyjnego* (Gdańsk 2011); w pracy naukowej koncentruje się na systemach bankowych w państwach Unii Europejskiej, bankowości korporacyjnej w Polsce, finansowaniu inwestycji proekologicznych, zarządzaniu ryzykiem kredytowym, bankowości transakcyjnej, elektronicznej i hipotecznej, a także finansowaniu budownictwa mieszkaniowego w Polsce i inwestycjach w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego; członek wielu stowarzyszeń naukowych i społecznych, m.in. Towarzystwa Ekonomicznego, Rady Rozwoju Regionalnego przy Lechu Wałęsie, Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, Zarządu Gdańskiego Towarzystwa Naukowego oraz założyciel i członek Stowarzyszenia „Pomorski Instytut Naukowy im. Profesora Brunona Synaka”; wyróżniony wieloma nagrodami i odznaczeniami, m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Srebrnym Krzyżem Zasługi, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, a także Nagrodą I stopnia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego za osiągnięcia organizacyjne i wkład w rozwój Uniwersytetu Gdańskiego, był dyrektorem Centrum Bankowości Korporacyjnej w Kredyt Banku SA w Warszawie, a także wiceprezydentem Miasta Gdańska ds. polityki finansowej i inwestycji, w latach 2008–2016 kanclerz, a od 2016 r. rektor Uniwersytetu Gdańskiego.

